

4.2. Sposób i metody prowadzenia badań terenowych

Autor: Halina Karaś

Tradycyjne sposoby zbierania materiału gwarowego to przede wszystkim metoda kwestionariuszowa, czyli uzyskiwanie od wybranego informatora odpowiedzi na pytania specjalnie skonstruowanego kwestionariusza, oraz zapis (w przeszłości fonetyczny dokonywany przez dialektologa ze słuchu w terenie, potem zapis na taśmie magnetofonowej, a dopiero później transkrypcja fonetyczna tekstów, także ze słuchu) dłuższych wypowiedzi informatora. Sporadycznie pojawiają się nowe metody akustyczne w badaniach z zastosowaniem komputera i metodologii fonetyki akustycznej. Obecnie w sytuacji szybkiego zanikania gwar polskich, ich wypierania na rzecz polszczyzny ogólnej lub powstawania kodów mieszanych z różnym udziałem elementów gwarowych i ogólnopolskich, konieczne staje się uwzględnienie zarówno w eksploracji terenowej, jak i w analizie zebranego materiału, różnorodnych metod i perspektyw badawczych. Dialektolodzy stwierdzili, że tradycyjne metody dialektologiczne nie wystarczają, potrzebne jest łączenie ich z metodami wypracowanymi przez inne dziedziny nauki. Sposób prowadzenia badań gwarowych powinien mieć charakter wieloaspektowy i uwzględniać – w zależności od celu badań – także kontekst społeczny i kulturowy (np. takie czynniki socjalne, jak: płeć, wiek, pochodzenie społeczne, wykształcenie, wykonywany zawód czy sytuacja aktu mowy – oficjalna bądź nieoficjalna). Należy zebrać jak najpełniejsze dane dotyczące miejscowości i regionu (np. czas i okoliczności powstania miejscowości, działalność różnego typu organizacji społecznych i stowarzyszeń kulturalno-oświatowych, rozwój instytucji kulturalnych itp.), a także respondenta (np. miejsce urodzenia i wiek, pochodzenie społeczne, wykształcenie i zawód, losy życiowe, np. podróże, pobyt w wojsku, migracje). W badaniach dialektolodzy stosują różnorodne metody, gdyż chodzi o potwierdzenie różnych informacji i uzyskanie ich w jak najszerszym zakresie, takie, jak:

- ukierunkowane wywiady na określone tematy;

- metoda kwestionariuszowa,

- obserwacja uczestnicząca. Przydatność pierwszej z wymienionych metod badawczych polegającej na wnikliwych rozmowach kierowanych jest duża, gdyż mnogość wywiadów na te same wybrane tematy z jednej strony weryfikuje i uściśla uzyskane informacje o charakterze ogólnym (etnologicznym, socjologicznym, historycznym, socjolingwistycznym), z drugiej – ułatwia obserwację zróżnicowania językowego informatorów. Dopelnieniem tej metody jest stosunkowo rzadko stosowana obserwacja uczestnicząca, która polega na obserwacji swobodnych zachowań językowych w sytuacji dłuższego kontaktu, oraz metoda typowa dla tradycyjnej dialektologii, tj. zbieranie materiału przy pomocy kwestionariuszy leksykalnych i gramatycznych.